

„Fortélyos félelem igazgat”

Perka Mihály: *Gyökerek. A moldvai magyarokról. A csángók*

(Fordította, szerkesztette és az utószót írta Iancu Laura)

Budapest, 2020, Kariosz Kiadó

A könyveknek, mint tudjuk, megvan „a maguk sorsa” – *Habent sua fata libelli...* olykor dicsőséges, máskor szégyenletes, fel-emelő vagy éppen semmitmondó. Perka Mihály könyvére talán a torokszorító jelző illik leginkább! Nemcsak azért, mert egy pusztulásba sodort népcsoport kálváriájáról, veszendő értékeiről tudósít, amiről olvasva elszorul a torkunk, de azért is, mert megismerhetjük belőle a kezet, sőt a kezeket is, amik a torkukat szorongatják. A Moldvában élő római katolikus csángó magyarokról, elsősorban a szerző szülőfalujáról, Szabófalva népéről és sorsáról szól ez a könyv. Mert bár Lakatos Demeter szabófalvi népköltő szerint „Egy nép nagyon nehezen pusztul el”, a folyamat keserves és megalázó az áldozatok és a vétékek számára egyaránt.

A könyv szerzője az egyik leghíresebb „északi csángó”, egykor szintiszta magyar népességű Szabófalva szülötte. Ott látta meg a napvilágot 1938 szeptemberében, amikor a családokban – a román tanfelügyelők jelentései szerint – „otthon csak magyarul beszélnek...” (Trunki Péter – Bodó Csanád: *A tanfelügyelő jelenti*. Kvár, 2017, Kriterion, 125.) Perka Mihály nemcsak az általános, de a középiskolát is román tannyelvű iskolában végezte, csak az egyetlen tanuló magyarul Kolozsváron, mégpedig történelem szakon. Szülőfalujában iskolaigazgató lett, de 1976-ban leváltották, mert nem volt hajlandó diákjainak megtiltani, hogy anyanyelvükön is beszéljenek. 1990 után, óriási csalódásként élte meg, hogy a kommunizmus névleges bukása után sem az egyházban sem a köz-igazgatásban nem változott érdemben

semmi, a népszámlálási biztosokat a papok az adatok meghamisítására kényszerítették, igazgatónője pedig kitiltotta az iskolából az önkéntes jelentkezőkből alakított magyar nyelvkört. Mint egy vele készült interjúban elmondta, a nemtelen támadások hatására érlelődött meg benne az elhatározás, hogy megírja Szabófalva és a csángóság „hiteles történetét”. Ennek érdekében gondosan gyűjtötte a szülőfalujára és a szülőföldjére vonatkozó adatokat, írásokat, különböző helyeken fellelhető dokumentumokat. A két évtized alatt összegyűlt anyagból készült el a *Rădăcini. Despre maghiarii din Moldova (ceangăii)* című könyv, amit az akkor már nyugdíjban levő Perka tanár úr saját költségén jelentetett meg 2012-ben, a hírek szerint 200 példányban. Mégpedig román nyelven, hogy az anyanyelvű oktatás hiányában olvasni csak románul tudó csángó magyarok is megismerhessék, amit magukról tudniuk kell vagy legalábbis kellené. Csak a csángók szájából való, moldvai magyar tájnyelven elhangzott szövegeket közölte Perka eredeti formájukban úgy, hogy mellé helyezte románra fordított megfelelőjüket.

Nyolc esztendő múlva a Kariosz Kiadó jóvoltából, Iancu Laura fordításában magyar nyelven is megjelent Perka Mihály hatalmas, lenyűgöző munkája. A közölt szövegeket a szerző két nagy fejezetre osztotta: az elsőbe azok kerültek, amiket a moldvai csángó magyarokról mondtak vagy írtak, a másodikba pedig, amiket csángó vagy csángó származású emberek mondtak vagy írtak egymásról, maguk-

ról, vagy amit az ő beszédjük nyomán rögzítettek. Előre kell bocsátanom, hogy a könyvben nem találtam olyan anyagot, amit a szerző, Perka Mihály gyűjtött volna a szabófalviaktól vagy más falvakban élő magyaroktól, bár elvételre előfordul néhány szövegrész, ami saját testvérétől vagy rokonától való, s föltételezhető, hogy a szerző közvetlenül jegyezte le. De a könyv anyagának túlnyomó része már megjelent vagy legalábbis leírt szövegek idézete. Hasonlóképpen igen ritkán fűz megjegyzéseket Perka Mihály a közöltekhez, de arra nem is igen van szükség, hiszen beszélnek – tájékoztatnak, panaszkodnak, vádolnak – ezek a dokumentumok önmagukban is.

A könyv első fejezete a Kik a csángók? címet viseli, és nyolc idézetet tartalmaz, mintegy fölkészítve az olvasót a könyv témájára és a szerző elszántságára. A Demény Lajostól való idézet nem hagy kétséget Perka igazság iránti elkötelezettsége felől. „Tudjuk jól – idézi a bukaresti „Nicolae Iorga” Történelmi Intézet történész munkatársa –, hogy a csángók problémája nem az, hogy száz évvel ezelőtt mit írtak róluk a magyar vagy a román szerzők, és nem is az, hogy mit írnak róluk ma. A csángókérdés egy politikai döntés kérdése, sorsuk a román kormány döntésének függvénye, az ti., hogy mikor és milyen mértékben ismeri el a csángó magyarok jogait, azt, hogy legalább a vallási szertartások és az oktatás nyelve anyanyelvű lehessen, továbbá: mikor hagy fel az erőszakos elrománosítással, ha egyáltalában kész lesz valaha is ilyesmire, még mielőtt a világot kész tények elé állítaná, ti. a teljes mértékben és végérvényesen elrománosított csángókat.” Hát ez elég világos beszéd. Ezért azt is gondolhatjuk, hogy talán nincs is sok értelme Perka Mihály két nyelven is megjelent könyvének, hiszen a végzet ellen nem lehet a siker reményével küzdeni. De mert tudjuk, hogy az élet során mindig a remény hal meg utoljára, továbbá mert azt is érezzük – ha máshonnan nem, hát Babits nyomán –, hogy „vétkesek közt cinkos,

aki néma”, elismeréssel kell adóznunk Perka tanár úr lenyűgöző vállalkozásának, aminek során összegyűjtötte és közzé tette a moldvai csángó magyarok sorsára vonatkozó dokumentumokat.

A 70 oldalnyi Bevezető nem más, mint a csángók keserves sorsa és nyomorúságos helyzete miatti panaszáradat. Valóságosan is áradat, a felgyülemlett méltánytalanságok, igazságtalanságok, az igaztalan vádaskodások szinte egymásba torlódó, sokszor időrendet sem tartó felsorolása, a nyilvánvaló hamisítások és rosszindulatú hazugságok szóvá tétele és cáfolata. Perka körültekintő forráskutatásának eredményességét dicséri, hogy idézheti az ortodox püspök és történész, Melchisedec szavait, aki joggal állapította meg, hogy a Moldvában tevékenykedő, többségükben olasz és lengyel misszionáriusok – tisztelet a ritka kivételeknek – „nem vallási, hanem politikai missziót végeztek”. A témában jártas olvasó szinte szégyenkezik, hogy a szerzőnek milyen égbekiáltó valótlanságok cáfolatához kell lealacsonyodnia, mintha egy természetrajzi könyv írója az ég kétségét és a hó fehérségét lenne kénytelen bizonygatni. De a témában járattan olvasó ebből az információhalmazból ismerheti meg, hogy micsoda igazságtól való félelmek teremtették a moldvai csángó magyarok eredetéről szóló teóriákat. Amiknek egyetlen céljuk az, hogy az igazság ki ne derüljön. Ezekből a Perka Mihály által összeszedett dokumentumokból természetesen mindig kilóg a „lóláb”. Mint a moldvai csángó magyarok magyarságát csángó létére szemrebbenés nélkül letagadó, szabófalvi születésű Rab Mihály püspök (1925–1944), aki Mihai Robu néven is szólta magát egy ritka, őszinte pillanatában, mondván, hogy „otthon, a szülői házban magyarul beszélgettünk úgy, ahogy ezekben a falvakban beszélnek. Ma is tudok úgy beszélni, de ha kezembe veszek egy könyvet vagy egy újságot, szótár nélkül nem boldogulok.” Nyilván a püspök úr sem az iskolában, hanem szüleitől tanulta a magyar nyelvet, akik hasonlóképpen

nem pallérozhatták anyanyelvüket az iskolában. De Rab Mihály püspököt nem aggasztotta, hogy népe éppen az ő „uralkodása” idején vesztí el anyanyelvét, még erőltette is, hogy a moldvai katolikus templomokból kitiltassék a magyar szó, bár püspökéldje, Dominique Jacquet 1897-ben írt levelében még azon az állásponton volt, hogy „a katolikus egyház tisztel minden nyelvet és kötelezi szolgálóit, hogy megtanulják és beszéljék azon nép nyelvét, amely rájuk van bízva”. A moldvai katolikus klérus tagjai tehát ismerve a valóságot követték el a hívek ellen a bűnt, mégpedig a Vatikán jóváhagyásával, amint azt Meinhof Arens német kutató megfogalmazta az egyház szerepéről a csángók elrománosítását tárgyálva.

Mindez talán ismeretes azok számára, akik már régebről tájékozódta a moldvai csángó magyarok sorsát meghatározóan befolyásoló politikai és egyházi erők szégyenletesen összefonódó működéséről, de megismerkedhetünk Perka könyvéből e sorsfordító erők érvényesülésének eddig kevésbé ismert hátteréről is. 1989 decemberét követően, miután Romániában látszólag megszűnt a diktatórikus, „nemzeti kommunista” rendszer, még egy Diszkriminációellenes Nemzeti Tanácsot is alakítottak, amely nem térhetett ki az elől, hogy a pusztinai Szent István Egyesületnek a magyar nyelvű vallásgyakorlat megtagadása miatti panaszát meg ne tárgyalja. Ám mi sem mutatja jobban e Tanács súlytalanságát, mint hogy a tárgyban valamennyi romániai püspökséghez eljuttatott kérdéseire a jászvásári püspökség – állam az államban – még csak nem is válaszolt. Így aztán a szépen hangzó Diszkriminációellenes Nemzeti Tanács megállapította, hogy a Romániában működő római katolikus püspökségek területén – elhallgatva, hogy a jászvásári kivételével – „az anyanyelv használatának a vallási életben semmiféle akadály nincs...” Vagyis szemérmetlenül megkerülték a kérdést. Mennyivel tisztességesebben nyilatkozott a Bákóhoz közeli Nagypatakon

született Kósa Antal, a moldáviai Kisjenő (Chişinau) római katolikus püspöke, aki nyilván igen jól ismeri a moldvai katolikus klérus mozgató erőket, egy kerekasztal-beszélgetésen úgy nyilatkozott: „Az igazság az, hogy nem tudom, mit lehetne tenni, hogy mindazok az emberek, akik magyarnak érzik magukat Moldvában, akár már holnap, de mindenképpen minél hamarabb magyarul hallgathassák az Evangélium szavait.” A konklúziót pedig a német Meinolf Arens vonta le, megállapítva, hogy Moldvában Mihai Robu idejében „újonnan alapított belföldi papság körében hamar sikert aratott az etnikailag homogén román állam létrehozását célzó ideológia”, amit joggal nevezett „klerikális fasizmus”-nak.

S hogy a helyzet 1990 után sem változott érdemben, azt bizonyítja a Perka házaspár kilátástalan küzdelme az 1992. évi népszámlálás adatainak állami és egyházi ráhatással történő meghamisítása ellen, amit még egy-egy lelkiismeretesebb polgármester sem tudott „leállítani”, s volt olyan is, aki „a rá irányuló nyomás hatására és pozíciója védelmére családjával együtt” az ortodoxiába menekült, mint Halasfalva (Hălăuceşti) polgármestere, hogy aztán ő maga támadja alattomos módszerekkel a csángókat. Ennek a jelentésnek és ajánlásainak nem lett gyakorlatilag semmi eredménye, mint ahogy hatástalan maradt a Pro Europa Liga jelentése is, amely többek között megállapította, hogy „a csángók számára a pap és a rendőr jelenti a legfőbb hatóságot, s ezek folyamatosan nyomást gyakorolnak a magukat magyar származásúaknak valló csángókra, arra készítvén őket, hogy lemondjanak arról az önmeghatározásról”. Ez a rendkívül visszafogott fogalmazás természetesen egyáltalában nem érzékelteti a nem egyszer tapasztalható súlyos megaláztatásban, sőt pogromszerű erőszakban jelentkező „késztetést”.

A következő nagyobb fejezet a moldvai csángó magyarokról szóló, különböző for-

rásokból való dokumentumokat tartalmazza. Persze ez a 42 szerző csak elenyésző töredéke annak a több ezernek, akik a csángókról írtak – jót vagy rosszat, jól vagy rosszul, igazat vagy igaztalant. Perka Mihály azonban gondosan megválogatta a legtisztességesebb forrásmunkákat, amik – időrendbe szedve – Deodátus és Bandinus 17. századból való jelentéseitől kezdve Zöld Péteren és Weigand Gusztávon keresztül Domokos Pál Péterig és Mikecs Lászlóig tart. Érthető módon elsősorban szülőfaluja és környéke csángó magyarjaira vonatkozó, Szabófalvával és az „északi csángókkal” foglalkozó művekből emel ki részleteket. A válogatási szempontjain természetesen lehetne vitatkozni, de úgy érzem, hogy Perka rendszerint itt is a lényegre tapintott, jó érzékkel nyúlt úgy a magyar, mint a román szerzők műveihez, hiszen ez utóbbiak is papírra vetettek a csángókról fontos és hiteles sorokat.

Néhány kevésé ismert, sőt akár újdonságnak számító dokumentumot is találunk ebben a válogatásban. Ilyen például a magát Mihai Robunak nevező jászvásári katolikus püspök (1925–1944) Ion Antonescu miniszterelnökhöz küldött nyilatkozata, amelyben a trianoni békediktátummal elrabolt erdélyi területek egy részének a bécsi béke értelmében való visszatérése miatti román hisztéria moldvai magyarokra való kiterjesztése ellen tiltakozott, mivel az – ebben a hazugsággubancban – a katolikus papokat is fenyegette, veszélyeztetve a csángók elrománosításában szerzett „érdemeiket”. Előszedte a püspök ebben a „nyilatkozatban” Pál Iosif akkoriban kitalált elméletéből (*Catolicii din Moldova sunt români neaoși*, 1941), ami azt bizonygatja, hogy a csángók őseredeti románok, Petru Râmneanu náci fajelméleten alapuló munkájáig (*Grupele de sânge la ceangăii din Moldova. Buletin Eugenic și Biopolitic*. 1943, 1–2, 51–65), hogy a saját szája íze szerint magyarázza a csángók „biológiai összetételét”. De azért – mint aki maga sem hiszi teljesen, amit leírt – zárójelben megjegyzi a püspök úr: „lehetséges,

hogy a moldvai katolikusok között valaki magyarnak vallja magát”, de ez csak egy „régis szokás maradványa...”

Hasonlóképpen újszerűnek tűnnek azok a politikai szaglászok által készített hírszerzői dokumentumok, amik azt mutatják, hogy ezek az „őseredeti románok” Szabófalván 1942-ben „a bensőségesebb körökben – családban, kocsmában, utcai csoportokban, a mezőn... magyarul és néha katolikus etnikai eredetükről is beszélnek. [...] A katolikus klérus a legnagyobb erőfeszítéssel próbálja a lakosság fejébe beleverni, hogy az ő etnikai származásuk román, csupán a katolikus vallás különbözteti meg őket az ortodox románoktól.” A hírszerzőszolgálat jelentései meglepően őszinték. Egy 1942 novemberében kelt irat szerint „a katolikus papság az állam kegyeibe akar beférkőzni, és azt szeretné elérni, hogy ez utóbbi szemet hunyjon hegemoniájuk kiteljesedése fölött”. Ebben az időben tehát a fasizálódó román állam és a változatlanul a csángó magyarok elrománosításán fáradozó katolikus egyház, egymás iránti bizalmatlansággal és különböző indíttatásokból, de a közös cél érdekében összefonódva működött. Hasonlóképpen történt a kommunista román állam és a moldvai katolikus papság együttműködése a csángók identitásváltása érdekében. A Szekuritáté és a moldvai katolikus klérus, bár szinte mindenben egymás ellenfelei voltak, a moldvai magyarok minden etnikai megnyilvánulása ellen nagy egyetértésben léptek fel, amint az a Varga Andrea történezzsel készült interjúból kitetszik. A kommunisták is a Martinás által kiötlött teóriát „veszik elő a naftalinból”, kicsit leporolják, és még meg is fejelik. Az interjúból az is kiderül, hogy az egyház és a „Szeku” együttműködése két szakaszban köttetett meg, az elsőben a papok még kérték magukat, de a másodikban már föltehetően minden negyedik római katolikus pap „önkéntesen és túlbuzgóságot tanúsítva szolgálta” Moldvában a politikai rendőrséget. Ehhez a magam részéről csak annyit tehetek

hozzá, hogy néprajzi gyűjtőútjaim során találkoztam a csángókat terrorizáló mindkét intézmény képviselőivel.

Perka Mihály könyvének II. részét kitevő egyharmada olyan dokumentumokat tartalmaz, amiket – egy híján – moldvai születésű, tehát csángó emberek írtak. Az írások sora azokkal a panaszkodó levelekkel kezdődik, amiket a moldvai csángó magyarok írtak (diktáltak?) a Vatikánba, különböző főpapokhoz, a Szent László Társulathoz vagy éppen Yrjö Wichmann finn nyelvudóshoz. Több levél panaszkodik a lengyel püspökökre és papokra. „Élőszóval nem beszélhetik el mindazt a pusztítást, amit a lengyel püspökök elkövettek a helyszínen”; „a lengyel püspökök [nyomán] káosz és ellenségeskedés uralkodik.” A szabófalviak az olasz misszionáriusokra panaszkodnak, akik „erőhatalommal akarnak rajtunk lakni, nem úgy viselik magukat, az mint az regula kívánná, hanem részegesek, asszonember után járók, azokkal converzákodnak, rút fertelmes életet viselnek, mely minden embereknek, de műnekünk, magyaroknak leginkább nagy botránkozásunkra vágyon...” és így tovább, azzal fenyegetőzve, hogy „inkább megcselekedjük azt, hogy az oláhok szkizmájára állunk...” A Román melletti Tamásfalva lakói 1889-ben, a Szent László Társulat elnökéhez írt levelükben pirulással vallják be, hogy ők már csak névleg magyarok, mert „elvesztették végképen anya nyelvüket, de ennek nem ők, hanem Isten és az emberek előtt igazat szólva, lelkeszek az oka. Nem volt magyar pap, nem volt iskola, ki fölkarolta volna a magyar nyelvet, és így végképen ki holt [...], sőt vallásunk is veszedelemben forog, született gyermekeinket pap hiányában az oláhoknál keresztelteti a nép, szentségek nélkül halnak meg a katolikus hívek...” A kákovai, nagypataki és újfalui csángó magyarok 1930-ban XI. Pius pápához küldött, 1327 személy által aláírt levelükben azért könyörögnek Szentséges atyánknak, mert „az magyar nyelvet el akarják minden

képpen tiltani. Az szent mise előtt való imádságokat oláhul végzi a kántor, az ifjak ameddig oláh nyelven nem tudnak imádkozni, hát házasságra nem léphetnek. Öregeink vagy fiatal asszonyaink, akik oláhul nem értenek, el vannak az gyóntató széktől üldözve. Krisztus Jézus szent földi helytartójához bizakodó szemekkel emeljük fel tekintetünket, és térden állva könyörgünk mű, kicsikék és nagyok, férfiak és fejrénépek, hogy könyörüljön meg rajtunk, és adjon nekünk nyelvünk béli magyar papot, nehogy a pásztor nélkül maradtak az ortodoxiának vagy baptiszták tanainak útjaira tévedve örökre elpusztuljon.” Ilyen és hasonló panaszlevelek tucatjaival lehetne és kellene is elárasztani a nemzetközi kisebbségvédő szervezeteket – ha léteznének ilyen hatékonyan működő szervezetek, és lennének, akik odafigyelnének a képviseltek panaszaira.

Ennek a fejezetnek a második részében Perka Mihály közöl hat olyan írást, amely kiváló személyiségeket mutat be, olyanokat, akik nemcsak emelt fővel vállalták magyarságukat, de vállalkoztak csángó magyar népük érdekeinek és értékeinek képviselőire is. Ezek a minden tiszteletet megérdemlő emberek, név szerint Petrás Incze János, Klézse tudós és mártírságot szenvedett papja, a dormánfalvi születésű Ferenc János, a *Kunok és püspökségeik* című kiváló munka szerzője, Lakatos Demeter szabófalvi csángó népköltő, Erdős Szászka Péter, ugyancsak Szabófalva és a szomszédos Traján amatőr helytörténésze, a lujzikalagori születésű Horváth Antal, akit Gyulafehérváron szenteltek pappá, majd összegyűjtötte és csíkszentdomokosi plébánosként a saját költségén kiadta a moldvai katolikusokra vonatkozó adatait, valamint Kósa Antal a Nagypatakon született s Moldova Köztársaság Kisjenő (Chişinov) nevű fővárosában püspökként szolgáló püspök, aki azon ritka moldvai születésű papok közé tartozik, akik püspök létükre képesek megvallani az igazságot, s nem röstellik magyar származásukat. Mind-egyiküktől idéz valami fontosat, a csán-

gókra jellemzőt, értékeset. Ezt a sort is bőven lehetne folytatni, s reméljük, lesz is, aki folytatja, sőt tovább gyarapítja.

A következő fejezet a *Csángó krónika* címet viseli, anyagát a szerző Gazda József *Hát én hogyan siratnám* címmel megjelent páratlanul gazdag könyvéből válogatta, a szerző más témákban is bevált módszerével, amit a csángó paraszti élet különböző nemű és korú képviselőinek vallomásaiból szemezgetett szét és csoportosított újra össze a maga szerkesztői elképzelése szerint. Ezekből a hangfelvételekről lejegyzett, forrásértékű, a csángó magyar tájnyelvet is érzékeltető szövegekből gyűjtött Perka tanár úr egy csokorra valót. Elsősorban olyan megszólalásokat, amik a csángók identitásával, életmódjával, történelmével, gazdálkodásával, a hagyományos gyógyítás módszereivel, építkezésével, a háborúban való részvételükkel, párválasztásával, házassági szokásaival, hadifogságba hurcolásukkal, aztán a kollektívizálás keserveivel foglalkoznak, el egészen odáig, amikor „Megcsinálta Csau-seszku, hogy ökör, tehén s disznó lett az emberből, mert nem hiszen már az Istenben sem” – ahogy egy gorzafalvi asszony panaszkolta.

Végezetül a moldvai csángó magyarok talán legfényesebb kincseiből, az archaikus népi imádságok gazdag tárházából válogat Perka Mihály. Jó érzékkel idézi az erdélyi Nagy Olga néprajzkutató szavait, aki szerint a moldvai katolikusoknál „a népi színezetű vallásgyakorlás következtében a középkori imahagyomány sajátos folklorizáción ment át, másfelől fokozatosan személyes, intim imaforrássá vált. Mint-hogy az imákat csak titokban, személyes közegben mondhatták, a szövegek az egyéni alkotókészségek szerint variálódtak, páratlanul gazdag imahagyományt teremtve ez által. Az imaszövegek a népi alkotókészség, a műfajon belüli sokszínűség ékes példái.” Ékesen cáfolják továbbá azt a tudatlanságból vagy tömény rosszindulatból fakadó elméletet is, miszerint a moldvai csángók erőszakkal magyarított román-

nok lennének. Bár több forrásból tudjuk, hogy a „székelyes” és a „déli” csángók körében is számos archaikus imádsággal éltek, Perka könyvében csak Szabófalváról 20, és a környékbeli, még magyar örökséggel rendelkező településről (Kelgyest 7, Jugán 5, valamint az innen kirajzottról (Balusest 1, Ploszkucén 2) való imádságokkal találkozunk. Ezeket egészíti ki 24 rövid prózai, továbbá többféle kötött szöveg (proverbium, *mongyikálás*), Wichmann gyűjtötte mondások, találósok, világi dalok, menyasszony búcsúzóik. Aki figyelmesen olvassa ezeket a szövegeket, rá kell jönnie, hogy legtöbbjük igencsak ismerős a Kárpát-medencén belüli magyar folklór hagyományosabb, tehát értékesebb rétegeiből, ahonnan nyilvánvalóan származnak, ahonnan hozták magukkal a 13–15. század során Erdély mezősegi vagy székelyföldi részeiről különböző okokból érkezett magyarok, s ha sokszor töredekesen is, de megható hűséggel megőrizték és mai napig gazdagítják nemzeti műveltségünket.

Miután gondosan átolvastuk Perka Mihálynak akár a *Rădăcini*, akár a *Gyökerek* címet viselő könyvét, a magunkévá tett ismeretanyag méltánylásán túl fejet kell hajtanunk a példátlan szellemi és manuális teljesítmény előtt, amivel a szerző egy mérete ellenére mégiscsak „isten háta mögötti”, tudományos forrásoktól jórészt elzárt településen, közössége egy részének ellenségesre korbácsolt rosszallása közepette összegyűjtötte könyve hatalmas nyersanyagát, s a túlnyomó részben másodközlésnek szánt dokumentációt célszerűen csoportosítva szűkebb és tágabb közössége számára hozzáférhetővé tette. A munkája során tapasztalt nehézségek közül talán a hatalmas anyag bőségével kellett leginkább megküzdenie, hiszen csak Szabófalváról és az úgynevezett „északi csángók” gazdag műveltségéből akár háromszor ekkora könyvre is tellett volna.

Ugyancsak fejet kell hajtanunk a könyvet fordító és szerkesztő lancu Laura nép-

rajzkutató teljesítménye előtt, akinek göröngyös és meredek utakat kellett megtennie – az út hosszáról nem is beszélve – nem mindennapi felkészültséget igénylő munkája során. Hiszen a fordítás önmagában sem könnyű robotja mellett a jegyzetapparátusát is ki kellett egészítenie, továbbá a román kiadásban szereplő fordítások esetleges torzításait is vissza kellett igazítani az eredeti értelemre. Fordítói megjegyzéseiben helyesen fogalmazza meg Iancu Laura Perka könyvének egyik legfontosabb értékét, hogy „a román–magyar források egymás mellé helyezésével, a két ország legjelesebb szaktekintélyeinek párhuzamos idézésével arra is rávilágít, hogy a moldvai magyar népcsoport likvidálásában nem »a« románság, nem »a« román tudományosság, hanem a római katolikus egyház, a politikum és az oktatás vállalt kiemelkedő szerepet. Nyilvánvalóan nem általános értelemben, hanem a folyamatban konkrétan részt vállaló – vezetői és döntési jogkörrel rendelkező – személyek tevékenysége révén.”

Végezetül egyetlen nyitott kérdés marad a recenzens számára. A szerző könyve mottójaként azt írta föl, hogy „aki szomját – nyilván tudásszomját – tiszta vízzel kívánja oltani, annak a FORRÁSOKHOZ vezető úton meg kell küzdenie az ellenséges

áramlatokkal”. A fordító Iancu Laura úgy látja, hogy könyvének első részével Perka a román olvasókat kívánja tájékoztatni a moldvai katolikusok történetéről, a kötet második részét pedig elsősorban a moldvai katolikus olvasóknak szánja. Jó lenne tudni, hogy a két „célcsoportból” vajon hányan olvasták el – nem csak úgy, hogy „belenéztek” – ezeknek a kétségtelenül szellemi elmélyültséget és lelki fölkeszültséget is igénylő könyveknek bármelyikét úgy, hogy el is gondolkodtak rajta, és meg is értették az üzenetét.

Hogy aztán hány moldvai csángó magyarhoz jutott el Perka Mihály 200 példányban sokszorosított *Rădăcinii*-je, nem tudom, azt pedig, hogy hányan olvasták el, arról csak szomorú sejtéseim vannak. Mert ahány csángó barátomtól kérdeztem, olvasta-e ezt a rendkívül fontos „forrásszöveg” gyűjteményt, azt a választ kaptam, hogy „hát... belenéztem”. De most, hogy Perka Mihály hatalmas és önzetlen gyűjtőmunkája és Iancu Laura nagy hozzáértést igénylő, hasonlóan áldozatos fordítói tevékenysége eredményeképpen magyarul is megjelenhetett a *Gyökerek*, nagyon remélem és kívánom, hogy a moldvai csángó magyarok sorsa iránt érdeklődők nem csak „belenéznek” ebbe páratlanul gazdag ismeretanyagot tartalmazó könyvbe.

Halász Péter

HALÁSZ PÉTER (1939) néprajzkutató, a Duna Televízió volt főszerkesztője. Gyimesközéplekon él. Legutóbbi kötete: *„Ninc ki gondot üszeljen ránk...” Néprajzi tanulmányok, dolgozatok a moldvai magyarok hagyományos műveltségéről* (2020).